

Mısır'ın Prehistoryası

Mısır'da yürütülen arkeolojik araştırmalarla tarih öncesi devirlerin tümünün Mısır'da temsil edildiği anlaşılmıştır. Tarihi devirlere bakarak çok daha geniş bir sürecin söz konusu olduğu prehistoryasında Mısır'ın coğrafi yapısında meydana gelen değişikliklerin belirleyici rol oynadığı ilk planda anlaşılmaktadır. Burada öncelikle Nil Nehri'nin taşıdığı alüvyonlarla oluşan deltada prehistorik kültürlerin erken aşamalarının temsil edilmediğine değinmek gerekir. Bunun izahı doğal olarak deltanın belli bir aşamaya dek henüz oluşmamış olması yanı sıra oluşan kısımlarda yine nehrin etkisiyle uzun süreçte ortaya çıkan coğrafi değişmelerin var olan prehistorik kültür izlerinin günümüze ulaşmasındaki olumsuz etkisidir. şüphesiz benzer olumsuz etki Nil Deltası'nın yanı sıra vadi olarak adlandırdığımız Yukarı Mısır'da yine Nil'e bağlı olarak söz konusudur. Nil'in binlerce yıl boyunca devam eden taşkınları ve bunun sonucunda nehrin iki kıyısında ve ötesinde oluşan birikintiler burada hatırlanmalıdır.

Paleolitik ve sonrasındaki Mezolitik Dönem'de insanlar üretici aşamaya geçmemiş, avcı ve toplayıcı olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. O dönem kültürü hakkında bize bilgiler ulaştıran başlıca malzemeler de insanların çeşitli işlerde kullandıkları taş aletlerdir. Paleolitik Dönem'de kabaca işlenmiş taş aletlerin daha sonra Mezolitik Dönem'de daha işlevsel ve bununla bağlantılı olarak daha küçük ve özenli işlenmesi, coğrafyada meydana gelen değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan bitki örtüsü ve hayvan topluluğundaki değişme ve gelişmelerin etkisiyle açıklanır.

Mezolitik Dönem'de henüz üretim aşamasına ulaşılmamakla beraber insanların yabani tahılı öğüterek tükettiklerine dair izler bulunmuştur. Neolitik Dönem'de ilk kez tahıl tarımının ortaya çıkışı, insanın besin üretimi aşamasına geçişi ve kültürdeki devamlılığın coğrafi koşulların zorlaması ve yine bu koşullara bağlı ortaya çıkan imkânların kuşaklar boyunca edinilen tecrübelerle dayandığı da bu bağlamda vurgulanmalıdır.

Neolitik Dönem'in en önemli iki özelliği insanın ilk kez kendi besinini üretmeye başlaması ve yine ilk kez yerleşik hayata geçişidir. Bu dönem kültürünü tanımamızı sağlayan günümüze ulaşan buluntular çoğunlukla taştan yapılmış araç gereçler olduğu için taş çağı olarak tanımlanan bu çağda şüphesiz önceki dönemlerde de geçerli olmak üzere taşın yanı sıra hatta ondan daha fazla olmak üzere ağacın da kullanılmış olması gerekir. Ancak doğal koşullar altında aradan geçen çok uzun sürede ağaçtan yapılmış araç

gereçler günümüze ulaşamadığından daha çok taştan imal edilmiş, insanın o dönem kültürünü yansıtan araç gereçlerle tanıdığımız bu dönem aynı zamanda ilk üreticilik evresi olarak da tanımlanır.

Mısır'ın Tarihi Coğrafyası

Mısır, Afrika'nın kuzeydoğu köşesinde, Asya ile doğrudan bağlantılı bir konumda yer alır. Bu konumuyla Afrika'nın diğer kısımlarıyla daha iz ilişki kurulabilecek yerdedir. Hem bu konumu hem de daha önemlisi Nil Nehri dolayısıyla Afrika'nın diğer kısımlarından farklı bir tarihsel gelişim sürecine sahip olmuştur. Mısır'ın günümüz coğrafyasında olduğu gibi tarihi coğrafyasında da temel unsur Nil Nehri olmuştur. Nil Nehri, Mısır'a hayat vermiş, burada en erken çağlardan itibaren insan yaşamı Nil Nehri boyunca, bu nehrin havzasında, bu nehre bağlı olarak devam etmiştir.

Nil'e bağlı olarak ele aldığımız Eski Mısır coğrafyasını iki bölümde kabul ediyoruz. Aşağı Mısır ve Yukarı Mısır. Kuzey Mısır, Güney Mısır ya da delta ve vadi olarak da anılmaktadır. Bu ayrımın temel bakış açısı coğrafi olmakla beraber eski Mısır tarihine bakıldığında bu ayrımın siyasal açıdan da bir temeli olduğu görülür. Aşağı Mısır ile kast edilen bölge yukarıda izah ettiğimiz delta bölgesidir. Günümüzde başkent Kahire ya da onun hemen güneyindeki Eski Çağ'ın önemli Mısır başkentlerinden Memfis'ten Akdeniz'e dek olan, Nil Nehri vasıtasıyla oluştuğuna dikkat çektiğimiz geniş topraklar, geniş alüvyal düz arazi Aşağı Mısır'dır. Yukarı Mısır ise, Kahire'den ya da Memfis'ten Eski Mısır'ın siyasal anlamda önemli sınırlarından birini gösteren, coğrafi olarak da Nil üzerindeki suyun akışını belli yerde düzensiz hale geldiği birinci çavlına kadar olan Nil boyunca uzanan bölgedir.

Mısır'da hem tarım arazilerini heba etmemek için hem de bu taşkınlardan korunmak için yerleşim yerlerinin yükseklerle, nehir havzasında suların ulaşamayacağı yerlere kurulduğu görülür. Bunun yanında insanların taşkınları kontrol altına almak için çabalar içine girdikleri, bentler yaptıkları, kanallar

vasıtasıyla taşkın sularını yönlendirdikleri, yerleşim yerlerini de bu çabalara uygun olarak kurduklarını biliyoruz. Taşkınlar dolayısıyla Nil kenarında oluşan birikintiler erken dönem yerleşim yerlerinin tespiti hususunu önemli ölçüde sınırladığını da burada hatırlamak gerekir.

Aşağı ve Yukarı Mısır'ın bu Nil Nehri'ne bağlı coğrafi yapısı göz önüne alındığında Mısır'ın zengin tarımsal üretime sahip olmasına, ekonomisinin temel olarak buna dayanmasına karşın doğal kaynaklarının büyük ölçüde bu nehir havzasında yani Mısır'ın yaşam alanında zayıf olduğu da ortaya çıkar. Mısır'da gelişen medeniyetle birlikte, kentleşme, kent kültürünün gelişmesiyle birlikte şüphesiz madenlere, keresteye ve diğer hammaddeye olan ihtiyaç da artmıştır. Mısır madenler konusunda ihtiyaçlarını Kızıldeniz kıyılarına, Nubya'ya ve Sina'ya ekonomik amaçlı sefer yaparak ya da bu yerlerin kontrolünü elinde tutarak sağlamaya çalışmıştır. Bunun ötesinde ihtiyaçları, özellikle kereste ihtiyacı ve madenler için önceleri ticari daha sonraları askeri ve ticari olmak üzere Ön Asya'ya açılmak zorunda kalmıştır. Mısır'ın Ön Asya'ya açılmasına karşın, onun zengin tarımsal üretimi, bu açıdan çok elverişli arazileri de Ön Asya'daki güçlerin ilgisini çekmiştir. Bu potansiyel ve gelişmiş medeniyet sadece Ön Asya'dakilerin değil, Mısır'ın güneyindeki Nubya'daki ve batısında Libya'daki kavimlerin de ilgisini çekmiştir. Her ne kadar çöllerle çevrili Nil havzasında, Süveyş Körfezi ve Kızıldeniz'in doğudan, Akdeniz'in kuzeyden engel oluşturduğu, yalıtılmış gibi görünen bir coğrafyada olsa da Mısır, sahip oldukları dolayısıyla tarihi boyunca istilalara, göç hareketlerine maruz kalmıştır. Ancak yine de Ön Asya'nın diğer medeniyet çevreleriyle, örneğin Mezopotamya ve Anadolu ile karşılaştırıldığında Mısır'ın bunlara bakarak daha az istila ve göç hareketine maruz kaldığı söylenebilir.